

Antun Cvitanić:

KRIVIČNO PRAVO SREDNJOVJEKOVNOG SPLITA

U svakoj društvenoj zajednici postoji čitav niz normi, tj. pravila kojima se regulira ponašanje ljudi u toj zajednici. To su moralne norme, vjerske norme, norme pristojnosti, uljudnosti i slično. Ali za društvenu zajednicu u kojoj postoji određena politička vlast svakako su najvažnije pravne norme, a to su one norme čije kršenje kažnjava upravo ta politička, državna, vlast bez obzira da li kršenje tih normi izaziva ili ne izaziva ujedno i moralnu osudu ili negodovanje čitavog društva. Pravnim normama, dakle, ili kraće rečeno pravom, reguliraju se samo oni društveni odnosi za koje politička (državna) vlast smatra da ih i kako ih treba regulirati. Ali politička vlast nije apstrakcija. Ona se sastoji od ljudi koji imaju konkretne materijalne i druge interese, koji imaju manje ili više istovjetne poglede na svijet, koji pripadaju određenoj društvenoj klasi. Zato i kažemo da pravo ima klasni karakter, tj. da u prvom redu štiti interese vladajuće klase, dakle one čiji najjementniji predstavnici sačinjavaju političku vlast. U tom smislu se kaže da je pravo volja vladajuće klase. Samo, naravno, ne smijemo to shvatiti apsolutno, kao da bi vladajuća klasa mogla činiti sve što god hoće. I ona je ograničena određenom ekonomskom i društvenom stvarnošću. Točno je da su pravne norme u prvom redu izraz njezinih interesa, ali s druge strane one sprečavaju međusobno istrebljivanje pripadnika neprijateljskih društvenih klasa. S druge pak strane vladajuća klasa ne može izbjeći i donošenje takvih pravnih normi koje su u interesu i samih podređenih jer nikada nije sigurna do koje će mjere podređeni moći podnositi njezinu vlast i neće li je oni nastojati, a možda i uspjeti, zamijeniti.

U srednjem vijeku centralna vlast države u pravilu nije bila toliko jaka da bi mogla osujetiti stvaranje posebnih pokrajinskih političkih vlasti koje su na svom području više ili manje autonomno djelovale. To su ovdje kod nas bile pojedine otočke i gradske komune koje su se, mada su se ponajčešće nalazile unutar jedne iste države (stare Hrvatske, Ugarsko-Hrvatske, Venecije), smatrale međusobno gotovo stranim jedna drugoj. Svaka je imala svoju političku vlast koja je bila to samostalnjija što je slabija bila centralna državna vlast. Komune su svoje pravne norme donosile u obliku tzv. statutarnih odredaba tako da je s vreme-

nom nastao čitav kodeks takvih odredaba — Statut — koji se i dalje dopunjavao novim odredbama. Statuti naših primorskih komuna imaju međusobno nekih sličnosti uslijed sličnih društveno-ekonomskih prilika koje su u tim komunama vladale, ali imaju i svojih specifičnosti koje su odraz individualnosti svake komune posebno.

Poznato je da se ni u jednoj grani prava tako jasno ne očituje njegov klasni karakter kao u grani krivičnog prava. Zato je krivično pravo u komunalnim statutima najbolji izvor za upoznavanje vladajućih srednjovjekovnih shvaćanja o političkoj vlasti, o njezinoj ulozi, o društvenom položaju pojedinih socijalnih slojeva i sličnom. Za splitsku komunu o tome ćemo najviše saznati iz splitskog Statuta. Prvi splitski Statut je iz 1240. godine. Spominje ga Toma Arhiđakon u svojoj »Historia Salonitana« i tvrdi da je u njemu bilo »mnogo odredaba koje su bile nužne... za kažnjavanje zločina i da bi se pravda prema svakome jednakom mjerom primijenila«. Međutim, više je nego sigurno da je takva nepristranost bila samo puka formulacija jer je opće poznato da je jedna od osnovnih karakteristika srednjovjekovnog prava ne samo stvarna već i formalna nejednakost ljudi. Sigurno je, dakle, da je iza takve formulacije slijedio niz odredaba koje su diskriminirale niže slojeve društva propisujuć im teže kazne od onih koje su za ista djela predviđene za više slojeve.

Taj nam se Statut iz 1240. godine nije sačuvao, ali nam se sačuvao Statut iz 1312. S kasnijim dopunama i izmjenama Statut iz 1312. godine primjenjivao se u Splitu sve do sloma Mletačke Republike, tj. do 1797. godine, dakle gotovo pet vijekova. Krivičnom pravu posvećena je njegoa četvrta knjiga koja i nosi naslov »De maleficiis« (»O zločinstvima«). Ipak odredaba iz te grane prava ima i u ostalim dijelovima Statuta.

I Statut iz 1312. godine nastoji prikazati političku komunalnu vlast nepristranom, ali čim prijeđe na konkretno određivanje krivičnih djela i kazni za njih, vodi i te kako računa o društvenoj pripadnosti i počinitelja djela i povrijeđenog ili oštećenog. Tako u samom uvodu Statuta, tzv. Prohemiju, proklamira se stanovište da zakoni nisu potrebni dobrim ljudima jer je svaki dobar čovjek već po sebi pravedan pa će postupati pravedno, tj. onako kako zakoni traže. Time se sugerira misao da su zakoni sušta pravica i da reguliraju društvene odnose upravo onako kako je to najpravednije za sve ljude. Protivnici su pak zakonâ »zli ljudi«, a to su, naravno, oni koji nisu zadovoljni vladajućim poretkom. Eto, zbog tih se — prema Statutu — uglavnom i pišu zakoni, a njih samo kazne propisane krivičnopravnim odredbama mogu obeshrabriti u namjeri da načine zlo. Koncizno je to rečeno riječima: »Dobri ljudi se klone zla iz ljubavi prema vrlini, a zli ljudi se klone zla iz straha pred kaznom«.

Stvarnost je, međutim, bila sasvim drukčija. Znamo, naime, da su zakone, tj. statutarne odredbe, donosili plemići, prvenstveno u svoju vlastitu korist, i da su te odredbe bile u pravilu na štetu nižih društvenih slojeva (pučana u gradu i seljaka u splitskom distriktu). Plemići, prema tome, nisu ni imali osobitog razloga da takve odredbe krše. Ali, ako su ih pokatkada i kršili, bili su — kako ćemo još vidjeti — blaže kažnjavini. Pučani pak i seljaci imali su razloga da ih krše, pa su to ti potencijalno »zli ljudi« koje k tome čeka i teža kazna.

Čitav niz statutarnih odredaba pokazuje kako su teže bili kažnjavani potčinjeni negoli vladajući. Razlika u kažnjavanju između plemića i pučana možda je najjače došla do izražaja u krivičnom djelu ubojstva. Tako je načelno određeno da se za ubojstvo kažnjavaju smrću i počinitelj i onaj koji bi mu kod toga pomogao. Međutim, postoji poseban propis ako plemić ubije pučanina. Tada se ubojica kažnjava jedino na isplatu stotine libara nasljednicima ubijenoga i stotine libara komuni. Tek ako plemić te iznose ne bi mogao platiti u roku od 10 dana, kažnjavao se smrću.

Istaknimo i to da ne postoji razlika u kazni jedino prema kriteriju klasne pripadnosti počinitelja krivičnog djela u odnosu prema klasnoj pripadnosti povrijeđenoga, već ona često postoji i kada su krivac i oštećeni pripadnici jedne te iste društvene klase. Za neko krivično djelo koje se dogodilo između plemića traži se, naime, teža kazna negoli za isto to djelo ako se zbililo među pučanima. Tako, ako pučanin udari pučanina, kažnjava se na plaćanje pet malih libara. Međutim, ako plemić udari plemića, plaća deset libara. Neki su talijanski pisci tumačili to »većom socijalnom vrijednošću« plemića. U stvari radi se i tu o njihovu povlaštenom položaju jer se težim kaznama oni nastoje odvratiti od međusobnog obračunavanja.

Ali zadatak krivičnog prava nije bio samo u tome da osigura zaštitu pojedinih pripadnika vladajuće klase, ono je moralo u prvom redu osigurati i samu njihovu klasnu organizaciju, tj. komunu. Još su rimski vlastodršci branili svoju državu od nepoćudnih elemenata institucijom izгона, a kod Tome Arhiđakona imamo dokaza da se i splitska vladajuća grupa u XIII stoljeću borila protiv vođa njoj neprijateljskih grupa izgonom s područja komune i rušenjem njihovih domova. Po Statutu pak iz 1312. godine, ako bi se u doba rata našao neki izdajnik komune, sva njegova imovina mora pripasti komuni, kuća treba da mu se sruši, a on sam da bude smatran doživotnim prognanikom. Ako bi takav ikada došao u ruke komunalnih organa, trebalo mu je odsjeći glavu.

Protjerivao se iz grada, i to čak bez ikakve prethodne sudske odluke, svaki heretik, tj. onaj čije se shvaćanje i djelovanje kosilo sa službenim naučavanjem crkve. To nam ujedno jasno pokazuje kako se ondašnji neprijatelj crkve smatrao ujedno i neprijateljem komune. To je i razumljivo ako imamo u vidu srednjovjekovnu povezanost crkve i političke vlasti.

Splitska se vladajuća grupa veoma plašila zavjera stvorenih na bazi međusobnog povezivanja. U Statutu se spominju udružbe i konspiracije »radi otmica žena« i općenito »da bi se počinila druga zlodjela«. Ipak izgleda da je ona željela time spriječiti u prvom redu zavjere protiv svoje vlasti. Teško bi inače bilo razumjeti relativno visoku kaznu od 50 libara (cijena jedne krave, koja je u ono vrijeme predstavljala čitavo malo bogatstvo, bila je 200 libara) koju je morao platiti svatko tko bi pristupio takvom dogovoru o zajedničkoj akciji i to za sam taj dogovor. Takvo dogovaranje predstavljalo je, dakle, samo po sebi krivično djelo koje se kažnjavalo visokom novčanom kaznom, a ako bi se dogovoreno i izvršilo, slijedila je još posebna kazna prema odgovarajućim propisima Statuta koji se na učinjeno krivično djelo odnose.

Jedna od odredaba koje su izravno smjerale na to da se sačuva postojeća komunalna vlast sadržana je u glavi koja pod prijetnjom kazne od 12 libara u korist komune i gubitka komunalne službe zabranjuje otkrivanje službenih tajni Vijeća komune. Da bi se pak potaklo ljude na otkrivanje onih koji bi takve tajne izdavali, određeno je da se prijavitelj nagradi sa 11 solida i da njegovo ime ostane u tajnosti. Za otkrivanje pak ostalih tajni koje bi bilo na štetu komune kažnjavalo se na osnovi slobodne ocjene gradskog kneza, komunalnog načelnika, koji je pri tome ipak morao voditi računa o društvenom položaju krivca i težini djela (*»inspecta autem conditione personae et qualitate facti«*).

Propisi krivičnog prava osiguravali su također nesmetan rad komunalnih organa i njihovih službenika, pa su bile određene razne novčane kazne za one koji bi te službenike doveli u zabludu. I u tom je slučaju prijavitelj krivičnog djela bio nagrađen jer je dobijao polovicu od naplaćene kazne.

Odredbama pak koje su štitile od protupravnog oduzimanja tuđe imovine vladajuća klasa je ujedno i u prvom redu štitila svoje vlasništvo. Takve se krivičnopravne odredbe odnose na krivično djelo krađe. Minimalna kazna za krađu bila je 100 solida, ali je novčana kazna rasla u vezi s vrijednošću ukradene stvari. Tako, ako je ukradena stvar vrijedila od 10 do 20 solida, kradljivac je bio za kaznu dužan platiti 25 libara. Ako je ukradena stvar vrijedila preko 20 solida do 40 solida, kradljivac se kažnjavao na 50 libara. Ako je pak ukradena stvar vrijedila preko 40 solida, novčana je kazna iznosila preko 50 libara, već prema slobodnoj ocjeni gradskog kneza koji je kod toga vodio računa i o društvenom položaju krivca. Osim te novčane kazne, za počinjenu krađu kradljivac je bio dužan nadoknaditi pokradenome počinjenu imovinsku štetu, i to u vrijednosti dvostruko od one koju je imala ukradena stvar.

Ako kradljivac nije bio u materijalnoj mogućnosti da plati kaznu i nadoknadi štetu u dovoljnom iznosu, kažnjavao se prema nahođenju gradskog kneza tjelesnom kaznom, ponajčešće rezanjem ruke ili noge, ali i tada uvijek *»vodeći računa o društvenom položaju osobe«*.

Ako bi kradljivac i po treći put izvršio krađu, kažnjavao se smrtnom kaznom (vješanjem).

Sve je to, razumije se, u prvom redu bilo upereno protiv podređenih klasa jer su pripadnici tih klasa zbog loših ekonomskih prilika dolazili najčešće u napast da krađu, a ako bi se među kradljivcima i našao po koji pripadnik vladajuće klase, prema njemu se nije jednako postupalo kao i prema kradljivcu iz puka jer je gradski knez kao eksponent te klase svakako štitio njezine pripadnike, a na to ga je, uostalom, i sam Statut obvezivao već spomenutom formulacijom koja se tako često javlja *»inspecta conditione personae«*, tj. da mora imati u vidu i društveni položaj krivca. Teško bi se pak dogodilo da bi pripadnik vladajuće klase bio natjeran kojim motivom da i po treći put počini krađu i tako bude osuđen na smrt.

Da bi se suzbilo razbojništvo i gusarstvo, onda vrlo raširena zla, Statut predviđa kaznu smrti vješanjem za razbojнике, hajduke i gusare

uz dvostruku naplatu štete iz imovine koja bi se kod njih našla. Gusa-
renje i razbojništvo svake vrste bilo je velikom kočnicom nesmetanom
razvoju trgovine i prometa. Kako su pak te grane privrede postajale sve
više važnim faktorom ekonomskog uzdizanja dalmatinskih gradova uopće,
pa i Splita, jasno je da se komuna pobrinula kako bi strogim kaznama
što moguće više ograničila djelovanje tih ljudi bez obzira na to koji su
ih motivi na to tjeroali.

U srednjem vijeku, naravno, vatrogasna služba još nije bila organi-
zirana, pa su Splićani mogli trpjeti velike štete od podmetanja vatre.
Zato su bile predviđene stroge kazne za podmetače i izazivače požara.
Tako, ako bi tko s predumišljajem (»studiose et malo animo«) podmetnuo
vatru u tuđoj kući, koja se nalazila u gradu, kažnjavao se kaznom smrti
spaljivanjem, te se takvom kvalificiranom smrtnom kaznom vjerojatno
ostvarivala neka vrst taliona, tj. odvrtačanja sličnom mjerom. Ako bi pak
podmetnuo požar u nečijoj kući ili u nečijem žitu izvan grada, kažnjavao
se novčanom kaznom od 300 libara. U svakom pak slučaju oštećenome
se potpuno nadoknađivala šteta iz imovine podmetača odnosno izazivača
požara.

U istoj glavi Statuta prijeti se kaznom od 50 libara onome tko
posiječe nekom vinovu lozu, ako to učini s predumišljajem, a nižom
novčanom kaznom, »vodeći računa o društvenom položaju osobe«, ako to
učini iz nehata. Naravno, uz kaznu treba i ovdje počinitelj da nadoknadi
štetu oštećenome.

Kažnjavao se međutim i sam pokušaj da se i inače na bilo koji način
ošteti vinograd ili neki vrt ili perivoj, pa ako bi se tko uhvatio da u tu
svrhu ide u tuđi vinograd, vrt ili perivoj, kažnjavao se novčanom kaznom
od 5 libara od čega bi polovica išla komuni, a druga polovica onome
kome se namjeravala počinuti šteta. Ako je pokušaj tog krivičnog djela
izvršen noću, novčana kazna je iznosila dvostruko, tj. 10 libara. Ako bi
se kod toga stvarno i počinila kakva šteta, počinitelj ju je morao nadok-
naditi oštećenome. Krivac koji nije imao odakle da plati morao se biče-
vati po gradu.

Novčanom kaznom od 4 libre, od čega bi polovica išla u korist
komune a druga polovica prijavitelju, kažnjavao se onaj tko bi sjekao
drva na brežuljku Marjanu, koji se u doba donošenja Statuta zvao
»mons Serandae«.

Sve su to propisi koji su imali svrhu da zaštite materijalnu osno-
vicu postojanja splitske komune, njezinu privredu, pa su i tu razumljive
relativno visoke kazne za djela koja su na ovaj ili onaj način bila upe-
rena protiv nesmetanog odvijanja privrednog procesa.

U tu grupu propisa, koji su imali zadatak da sprečavaju krivična
djela protiv privrede, ide i veliki broj statutarnih odredaba koje reguli-
raju promet žitaricama i solju.

Tako je bilo određeno — da bi se onemogućio izvoz žitarica s područja
splitske komune koja je u tome oskudijevala — da se žitarice ne mogu
izvesti iz Splita i njegova distrikta bez posebne dozvole komune. Ako bi

se ipak to učinilo, plijenila se lađa ili životinja na kojoj se žito prenosilo te žito u korist komune, a izvoznik se kažnjavao novčanom kaznom od 50 odnosno 25 malih mletačkih libara od čega je polovica pripadala komuni a druga polovica prijavitelju čije je ime moralo ostati u tajnosti. Da se pak ne bi odvrćali stranci da unose žitarice u splitsku komunu, bilo je određeno da se svaki onaj koji bi na bilo koji način uvrijedio ili povrijedio takvog uvoznika mora kazniti trostrukom kaznom od one kojom bi bio kažnjen da je bilo koga drugoga tako uvrijedio ili povrijedio.

Prodaja soli pak bila je monopol komune i od nje je komuna imala znatne prihode. Sol se, naime, nije dobijala u dovoljnim količinama, a s druge strane bila je jako potrebna za soljenje mesa, koje se upotrebljavalo kao hrana na brodovima za vrijeme plovidbe. Zato se kupovanje soli na malo od koga drugoga a ne od komune i njenih službenika kažnjavalo globom od 100 solida i zapljenom kupljene soli u korist komune.

U krivičnopravne norme spadalo je i neizvršavanje određenih privrednih aktivnosti na za to određenom mjestu, odnosno njihovo izvršavanje na drugom mjestu gdje se iz raznoraznih razloga moglo izbjeći kontroli komunalnih organa. Tako je pod prijetnjom kazne gubitka žita u korist komune i novčane kazne od 100 solida bilo strancima zabranjeno prodavati, a bilo kome kupovati, žito drugdje osim na trgu ispred komunalne palače. Isto tako ni jedan brod, splitski ili strani, nije smio ni ukrcati robu, ni iskrcati je na kojem drugom mjestu osim u luci sv. Nikole. Za kršenje te norme brodar je morao platiti kaznu od 50 libara, a svaki drugi koji je u tome učestvovao 25 libara. Osim toga za kaznu se plijenila sva roba s broda u korist komune, a sam brod se spaljivao. Ako krivci ne bi imali odakle platiti navedene kazne, morali su biti zadržani u zatvoru dokle god se ne bi pronašla neka njihova imovina odakle će se kazna naplatiti. Krivac pak koji nije bio dostižan komunalnim organima proglašavao se vječnim izgnanikom iz komune.

Splitsko srednjovjekovno pravo poznaje i institut nužne obrane, tj. ne predviđa nikakvu kaznu za onoga koji braneći sebe ili svoje srodnike ozlijedi ili ubije napadača. Ipak se kod toga nisu smjele prijeći određene granice, pa ako je napadnuti mogao, morao je na drugi način osujetiti napad.

Naprotiv nije se smatralo nekažnjivim djelom samoranjavanje, već se dapače kažnjavalo dvostrukom kaznom od one koja je bila predviđena ako bi tko drugoga tukao ili ranio. To se obrazlagalo čudnim tumačenjem da »nije vjerojatno da bi ikome drugome oprostio onaj koji samome sebi ne može oprostiti«. Vjerojatnije je, međutim, da je tu došao do izražaja utjecaj crkve i shvaćanje da čovjek nije gospodar svog vlastitog života jer je već crkva u neku ruku kažnjavala npr. samoubojice, doduše tek nakon smrti, time što je zabranjivala njihov ukop na crkvenom groblju i uz vjerske obrede.

Kod silovanja se težina krivičnog djela određivala prema bračnom stanju, zanimanju, odnosno dobrom ili lošem glasu što ga je silovana žena uživala u društvu. Tako se za silovanje djevice, redovnice, udate žene ili udovice dobra glasa morala platiti novčana kazna od 200 libara.

Ako je pak silovana bila »loša glasa« (»malae famaee«), kazna je iznosila samo 10 libara. Međutim, ako je silovana bila javna bludnica, silovatelj je plaćao kaznu od samih 100 solida.

Silovanu djevicu trebalo je, osim toga, ili uzeti za ženu, ili joj dati takav miraz koliki je vjerojatno da bi joj otac bio dao tako »da se uzmogne dolično udati«. Iz toga je jasno da je na visinu kazne utjecala i klasna pripadnost silovane žene jer je imućnijoj trebalo dati i bogatiji miraz.

Ali, ako nije bilo silovanja, već spolnog odnosa obostranim pristankom ali izvan braka, odmah je dolazio do izražaja nejednaki položaj žene. Tako se ljubavnica oženjena čovjeka kažnjavala novčanom kaznom od 10 libara i trajnim izgonom iz splitske komune, a nešto blažom kaznom ljubavnica neoženjena čovjeka. Ljubavnica pak redovnika kažnjavala se bičevanjem kroz grad i izgonom s područja komune. U sva pak tri slučaja muškarac se uopće nije pozivao na odgovornost.

Udata pak žena, ako bi napravila preljub, gubila je sav svoj miraz u korist muža, nije ništa više mogla dobiti od svoga muža ni za njegova života, ni za slučaj njegove smrti i k tome je uz bičevanje bila izgnana s područja komune »tako da se nikad više u Split ne vrati«.

Neke su krivičnopravne odredbe očito bile inspirirane crkvenim pravom, odnosno vjerskim shvaćanjima. Tako na primjer zabrana davanja zajma uz kamate uz prijetnju ništavosti takvog ugovora i novčanu kaznu od 10 libara u korist komune. Samo se ta zabrana izigrala na razne načine. Tu spadaju i propisi o zabrani fizičkog rada u danima vjerskih svetkovina koji su bili sankcionirani novčanom kaznom od 10 libara u korist komune. I krivičnopravne odredbe koje zabranjuju psovku rezultat su takvog utjecaja. Bogohulnika je mogao svatko prijaviti i dobivao bi polovicu od uplaćene novčane kazne.

Primitivnost onog doba osobito se plastično odražava u drastičnoj kazni za vršenje crne magije, što se onda sasvim ozbiljno uzimalo i nazivalo »artes magicales vel herbariae«. Vjerovalo se, naime, da se time mogu nanijeti razna zla ljudima, pa je za počinitelja takvog krivičnog djela kao i njegova pomagača bila predviđena kazna smrti spaljivanjem, a u nekim slučajevima i konfiskacija imovine u korist komune.

Kazne su bile predviđene i za kršenje normi koje su imale zadatak da osiguraju u neku ruku javni red i mir. Tako se za samovoljno upadanje u tuđi stan plaćala novčana kazna od 10 libara, a ako se to dogodilo noću, onda dvostruko.

Kažnjivo je bilo i ne pridržavati se nekih propisa koji su imali svrhu da štite narodno zdravlje, ako se možemo poslužiti tim suvremenim terminom. Tako se kažnjavalo novčanom kaznom od 20 solida ljubljenje mrtvacu, nošenje brade u znak žalosti nakon čije smrti duže od mjesec dana, i slično. Ipak su kazne u takvim slučajevima, kako vidimo, bile mnogo blaže.

Kako smo mogli opaziti u splitskoj kaznenoj politici veliki značaj su imale novčane kazne. Izbjegavale su se pak kazne lišenja slobode, a to je i razumljivo jer bi velik broj zatvorenika bio samo na teret komuni.

Kazne sakaćenja, toliko karakteristične za bizantsko pravo, u Splitu su bile tek iznimne. Tako na primjer otkidanje desne ruke kao kazna za falsificiranje novca. Ili dolaze u obzir tek kada osuđeni ne može isplatiti određenu novčanu kaznu. Tako na primjer već spomenuto sakaćenje kradljivca, ili otkidanje desne ruke notaru koji je krivotvorio notarsku ispravu, ako za takvo krivično djelo ne isplati 200 libara u ime kazne i oštećenog stranci ne nadoknadi štetu u dvostrukom iznosu. U oba slučaja otkidanje desne ruke imalo je značenje tzv. simobličnog taliona, tj. smatralo se da desna ruka kojom je djelo počinjeno simbolizira krivca, pa se zato ona i odsijecala.

I kazna infamije (gubitka časti) gotovo je nepoznata splitskom srednjovjekovnom pravu. Postoji jedino ako se tko na sudu posluži krivotvorenom ispravom jer se takav kažnjava novčanom kaznom od 50 libara i određuje se da bude zauvijek infaman. Kao posljedica toga, naravno, on se smatrao nevjerodostojnim, nije mogao svjedočiti pred sudom, nije mogao obavljati neke funkcije koje su bile rezervirane samo za ljude određenog ugleda i slično.

Najteže pak kazne — smrtna kazna i kazna izгона — bile su predviđene za, sa stanovništva vlasti, najopasnija krivična djela, a to je svakako za vladajuće plemstvo bilo sve ono što je izravno ili neizravno bilo upereno protiv njegove vladavine i postojećeg društveno-ekonomskog sistema i ono za što je tadašnja vlast u svom neznanju mislila da nanosi veliku štetu njoj i drugima, kao na primjer već spomenuto bavljenje magijom.

Kazna je, naravno, bila u vezi s kvalifikacijom određenog krivičnog djela. Tako je na primjer kod tjelesne ozljede težina kazne ovisila i o vrsti oružja ili oruđa kojim je ozljeda nanesena, kao i o stupnju opasnosti po život od pretrpljene ozljede. Razumije se, kazna je ovisila i o tome je li krivično djelo imalo određenih posljedica ili je to bio samo pokušaj. Tako na primjer kad se radilo o udarcu nožem ili mačem, razlikovalo se je li napadač povukao nož na koga, ali ga nije ranio, ili ga je ranio i prouzročio krvarenje.

Statut je obvezivao sud da izriče kaznu »secundum formam statuti«, tj. prema statutarnim odredbama. Ipak, srednji vijek je bio još daleko od toga da bi mogao prihvatiti moderno shvaćanje da se nikoga ne može kazniti za djelo koje zakonom nije bilo predviđeno kao krivično djelo prije negoli ga je tko počinio. Zato se i u splitskoj komuni događalo da se ponekoga kažnjavalo i za djelo koje nije bilo Statutom propisano kao krivično djelo, ako su vladajući bili mišljenja da ono ipak predstavlja određeno kršenje poretka i da ga valja kazniti. Statut je predviđao i tu mogućnost, pa je ovlašćivao suce da u takvom slučaju sude »de similibus ad similia«, tj. po analogiji, dakle da određuju kaznu prema kazni predviđenoj za neko slično djelo koje je Statutom propisano kao krivično djelo. Jasno je da su time bila širom otvorena vrata svojevolum tumačenju sudaca i da se u takvom sistemu ne bi moglo govoriti o nekoj pravnoj sigurnosti. A i kod toga su opet pripadnici nižih društvenih slojeva bili češće izloženi opasnosti da se neke njihove radnje protumače kao slične određenim krivičnim djelima i da se prema tome

kazne. Ako k tome imamo u vidu i već spomenutu statutarnu formulaciju »inspecta conditione personae« prema kojoj je sudac bio prilikom suđenja i izricanja kazne dužan voditi računa i o društvenom položaju okrivljenoga i činjenicu da su suci morali biti iz redova vladajućeg plemstva, onda o nekakvoj klasnoj nepristranosti ne može biti ni govora. Smatramo da je to vrijedno istaći jer još i danas ima povjesničara koji tvrde da su u našim srednjovjekovnim primorskim komunama »svi bili jednaki pred zakonom« zaboravljajući pri tome da je »jednakost pred zakonom« (iako ne još i stvarna jednakost) tek plod buržoaskih revolucija.

Istini za volju treba reći da je splitsko pravo imalo i jednu odredbu koja nagovještava humanija shvaćanja a ta je da se mora postupati »magis in alleviando, quam in agravando poenas«, tj. da ondje gdje je to moguće, sudac mora uvijek izreći blažu a ne težu kaznu.

Blaže kazne izricale su se i za nedorasle maloljetnike jer je bilo propisano da gradski knez u svojstvu suca mora smanjiti i ublažiti kaznu muškarcu mladem od 14 godina i ženskoj mlađoj od 12 godina ako počine kakvo krivično djelo. Samo, naravno, polazeći od današnjeg shvaćanja, to znači da se nije baš mnogo vodilo računa o tome je li počinitelj djela bio potpuno svjestan svoje radnje jer su se na taj način mogla pozivati na krivičnu odgovornost čak i djeca.

